

Wie heeft het woord?

Een reflectieonderzoek naar brongebruik in regionale journalistiek

*Zolang de prooi niet heeft leren schrijven,
wordt elk verhaal geschreven door de jager*
-OluTimehin Adegbeye

Fleur Hendrickx
In opdracht van het Lectoraat Journalistiek en Verantwoorde Innovatie
Fontys Hogeschool Journalistiek
Februari 2022

Inhoud

1. Inleiding
2. Onderzoeksmethode
3. Theoretisch kader
 - 3.1 Weinig aandacht voor culturele diversiteit in brongebruik
 - 3.2 Het belang van ondergerepresenteerde groepen in de media
 - 3.3 Institutionele bronnen
 - 3.4 Birds of a feather flock together
 - 3.5 Kernbegrippen
4. Resultaten
 - 4.1 Contentanalyse
 - a. Man/vrouw-verhouding
 - b. Institutionele bronnen vs. mensen die daadwerkelijk in de zorg werken
 - c. Etniciteit
 - d. Overige resultaten
 - 4.2 Databanken
 - 4.3 Houding journalisten ten opzichte van databanken
5. Conclusie
 - 5.1 Conclusie contentanalyse
 - 5.2 Conclusie databanken
 - 5.3 Adviezen voor het werkveld
6. Reflectie
 - 6.1 Reflectie op resultaten
 - 6.2 Persoonlijke reflectie op onderzoek
7. Bronnenlijst

1. Inleiding

Het is acht uur in de ochtend. Een IC-arts opent de krant aan de keukentafel en leest het nieuws van de dag. Een verpleegkundige stapt gehaast in de auto en checkt snel de website van het Brabants Dagblad voor het starten van de motor. In Amsterdam valt het Parool op de mat van een bekende Nederlandse viroloog en twee jongerenwerkers praten in Middelburg bij het koffieapparaat over een artikel over jeugdzorg in de PZC.

Als mens denken we graag in beelden. Hoe zien de mensen die omschreven worden in bovenstaande alinea eruit in jouw hoofd? Zijn ze wit, van kleur, oud, jong, man of vrouw? Je vult de ontbrekende informatie al gauw zelf in op basis van je eigen referentiekader. Media hebben een enorm grote rol in dit proces van beeldvorming. De representatie van deze mensen in de krant heeft veel invloed op de manier hoe de lezer zich bepaalde beroepsgroepen voorstelt. Representatie en variatie in bronnen is belangrijk als we willen dat de krant een afspiegeling is van de werkelijkheid. Maar hoe zit het eigenlijk met die diversiteit in brongebruik? Is die diversiteit wel aanwezig, en in welke mate? In dit reflectieonderzoek wordt daarom antwoord gegeven op de hoofdvraag: **Hoe divers is het brongebruik van regionale dagbladen, specifiek het Brabants Dagblad, het Parool en de Provinciale Zeeuwse Courant?**

Het onderzoek is opgesplitst in twee delen: enerzijds wordt er door middel van een contentanalyse gekeken naar de kwantitatieve diversiteit in brongebruik, anderzijds wordt er door middel van interviews gekeken naar een manier om de diversiteit in brongebruik te verhogen. Zo wordt ook antwoord gegeven op de tweede hoofdvraag: **In hoeverre kunnen databanken een rol spelen in het verhogen van de diversiteit in (regionale) media?**

Het onderzoek begint met een uitleg over de onderzoeksmethode en een theoretische verkenning van het onderwerp. Daarna wordt met ondersteuning van bestaande theorie het belang van diversiteit in brongebruik aangeduid. De data uit de contentanalyse en de gesprekken met verschillende databankonderhouders worden gebundeld en gebruikt om antwoord te geven op de twee hoofdvragen. Op basis van gesprekken met de databankonderhouders, journalisten en hoofdredacteuren wordt het onderzoek afgesloten met een aantal concrete adviezen voor het werkveld. Ten slotte wordt er gereflecteerd op het onderzoeksproces en de resultaten.

2. Onderzoeksmethode

Voor dit reflectieonderzoek is onder andere een contentanalyse uitgevoerd bij drie verschillende regionale kranten: het Brabants Dagblad, de Provinciale Zeeuwse Courant en het Parool. Er is voor deze drie kranten gekozen omdat ze drie verschillende regio's in Nederland vertegenwoordigen, en er op deze manier gekeken kan worden naar de onderlinge verschillen in deze regio's. Daarnaast is er bewust gekozen om *niet* de publieke omroep te analyseren, omdat deze conform de mediacode al expliciet de taak heeft om voor een divers media-aanbod te zorgen (Mediawet, 2008) en dit onderzoek bedoeld is om te kijken naar media die niet expliciet dit doel hebben.

Deze vorm van onderzoek begint met het opstellen van een codeboek, een aantal regels of richtlijnen waar de te analyseren data aan moet voldoen. Voor de in totaal 233 artikelen in dit onderzoek gelden de volgende richtlijnen:

1. Het artikel is langer dan 500 woorden. Er is voor deze lengte gekozen omdat de meeste artikelen die korter zijn, geen primaire bronnen bevatten.
2. Het artikel komt uit het kalenderjaar 2020. Bij een paar zoekwoorden is gebruik gemaakt van een steekproef. Bij deze zoekwoorden zijn de artikelen uit de maanden januari, april en november geanalyseerd.
3. Het artikel is door de regionale redactie geschreven. Dit betekent dat het gaat om nieuws uit de regio, afhankelijk van de krant kan dit uit de provincies Noord-Brabant of Zeeland komen, of uit de regio Amsterdam en omstreken. Bij de meeste artikelen is de dateline gebruikt om de locatie van het nieuws te bepalen.
4. Het artikel bevat minstens één van de volgende zoektermen: *zorg*, *(huis)arts*, *verpleegkundige* of *verzorgende*. Er is gekozen voor het thema 'zorg' omdat dit op de eerste plaats een onderwerp is waar in het kalenderjaar 2020 veel over is geschreven vanwege de coronapandemie; ten tweede is 'de zorg' een beroepsgroep die in Nederland erg divers is als het gaat om leeftijd, man/vrouw-verhouding, etnische afkomst en zijn mensen van alle verschillende opleidingsniveaus werkzaam in de zorg. Daarnaast is het een enorm grote beroepsgroep: halverwege 2020 werkten meer dan 1,5 miljoen mensen in zorg en welzijn; dit was ruim 15 procent van alle werkenden (CBR, 2020).
5. Er wordt ten minste één bron gesproken door de auteur van het artikel. Columns geschreven door journalisten zijn niet meegenomen in de contentanalyse. Columns geschreven door medische professionals wel. Hier is voor gekozen omdat er in het kalenderjaar 2020 vanwege de coronapandemie veel columns zijn geschreven over het onderwerp, en als ook alle opiniestukken van journalisten of columnisten meegerekend zouden worden in de contentanalyse, dit waarschijnlijk een vertekend beeld zou opleveren van wie de bronnen zijn binnen de berichtgeving over dit onderwerp.

Het feit dat er binnen de contentanalyse gekozen is voor het thema zorg betekent niet dat er enkel conclusies getrokken worden over hoe deze beroepsgroep in de media verschijnt. Met de data uit de analyse in combinatie met een brede literatuurstudie en interviews met een aantal verschillende bronnendatabanken wordt door middel van een niet direct divers, maar breed thema geprobeerd iets te laten zien van hoe divers het brongebruik van deze drie regionale kranten in het algemeen is.

Middels de contentanalyse worden de artikelen op een aantal punten geanalyseerd. Als eerste wordt de basisinformatie genoteerd: de titel van de krant, de datum van publicatie en de zoekterm die is gebruikt om het artikel te vinden. Tijdens het analyseren van het artikel worden ook de namen van alle bronnen, diens geslacht en beroep genoteerd. Ook wordt de leeftijd, woonplaats en etnische afkomst van de bron genoteerd wanneer dezen expliciet genoemd worden. In de bibliografie van alle geanalyseerde artikelen is ook de naam van de auteur van het artikel vastgelegd.

Na het invoeren van de data in Excel, wordt de informatie gebruikt om bepaalde conclusies te trekken. Zo worden alle bronnen gecategoriseerd op functie, bestaande uit de verschillende categorieën: zorgmedewerkers, institutionele bronnen, hoogleraren en onderzoekers, overige banen en onbekend en/of niet van toepassing. Onder zorgmedewerkers valt al het personeel dat op een of andere manier werkzaam is in de zorg: van IC-verpleegkundigen tot jongerenwerkers en vrijwilligers in verzorgingstehuizen. Institutionele bronnen zijn onder andere directeuren, bestuurders, woordvoerders en politici. Mensen met 'overige' banen zijn bijvoorbeeld docenten, politieagenten of (horeca)ondernemers. Wanneer iemands beroep niet bekend en/of niet van toepassing is betekent dit bijvoorbeeld dat het gaat om een voxpop of een gezinslid van iemand die geportretteerd wordt in de krant.

De contentanalyse wordt in dit reflectieonderzoek ondersteund met literatuuronderzoek en kwalitatieve interviews met journalisten en medewerkers van verschillende databanken, zoals de Vlaamse Expertendatabank, ANP Expert Support, Vaker in de Media en Meer Kleur in de Media. Deze partijen zijn door middel van interviews bevraagd over in hoeverre databanken impact hebben op het verhogen van de diversiteit in (regionale) media. Mede dankzij de expertise van deze partijen wordt dit reflectieonderzoek afgesloten met een aantal concrete adviezen voor het werkveld.

3. Theoretisch kader

Nu volgt de inkadering van bestaande theorie over het onderwerp, zodat de data uit de contentanalyse binnen de juiste context kan worden geplaatst. Binnen het theoretisch kader worden onder andere het belang van divers brongebruik en de omschrijving van institutionele bronnen besproken en worden kerndefinities binnen het thema uitgelegd.

3.1 Weinig aandacht voor culturele diversiteit in brongebruik

Onderzoek van de Amerikaanse Marilyn Gist (1990) toont aan dat minderheden ondervertegenwoordigd zijn als bronnen, en als ze wél aangehaald worden als bron, ze meestal gevraagd worden te reageren op negatieve of controversiële thema's. De reden waarom minderheden niet of nauwelijks aan bod komen als nieuwsbron is volgens Gist dat witte verslaggevers vaak niet het juiste netwerk hebben om diverse bronnen aan het woord te laten, of dit netwerk in ieder geval niet gebruiken bij het verrichten van hun journalistieke werkzaamheden. Uit een recent afstudeeronderzoek, uitgevoerd door journalistiekstudent Sanne Peters, blijkt dat bij regionale media de locatie daarbij ook een rol speelt. "Zeker bij regionale kranten is regionale gebondenheid van een expert belangrijk. Vandaar dat zij niet uitwijken naar een bron die wel een meer diverse achtergrond heeft, maar niet in het verspreidingsgebied woont", schrijft Peters (Nieuw Wij, 2021). Hoofdredacteur van de Provinciale Zeeuwse Courant, Ronald van Geenen, beaamt dit: "Telefoonlijsten (met contactgegevens van bronnen, red.) worden onderling gedeeld. Dit zal niet zo uitgebreid zijn als bij een landelijke titel. Ons netwerk is dus ook niet zo heel groot."

Uit interviews met de hoofdredacteurs van de Provinciale Zeeuwse Courant en het Brabants Dagblad blijkt dat er weinig urgentie heerst rondom diversiteit, ook als het gaat om brongebruik. "Ons product is erg dwingend. En alles wat daar niet bij hoort, neemt men geen tijd voor. Wij zijn nog niet toe aan de diversiteit van brongebruik", vertelt hoofdredacteur van het Brabants Dagblad, Lucas van Houtert. Ook Van Geenen geeft toe dat er nog niet naar divers brongebruik gekeken wordt op de redactie van de PZC. "We zijn vooral bezig met: wie is de beste deskundige op dat terrein? Wie heeft er iets boeiends te zeggen?" In het boek 'Heb je een boze moslim voor mij?' (2018) beschrijven Zoë Papaikonomou en Annebregt Dijkman dit fenomeen ook: "Zeker in de nieuwsverslaggeving vallen journalisten vanwege tijdsdruk snel terug op hun netwerk of bijvoorbeeld op sprekers waarvan ze weten dat ze zich goed kunnen uitdrukken voor de camera."

3.2 Het belang van ondergerepresenteerde groepen in de media

Variatie in brongebruik is bijvoorbeeld belangrijk omdat een gebrek aan diversiteit voor onzorgvuldige, eenzijdige, soms zelfs foutieve en stereotyperende berichtgeving zorgt (Papaikonomou & Dijkman, 2018). In de huidige journalistenpopulatie – homogeen met veel overlap in haar netwerken – loopt een journalist sneller het risico eenzijdige verhalen te maken. In de publicatie *Beperkt Zicht* (2017) van stichting WOMEN Inc. legt Juliette Jansen van Dutch Directors Guild uit: "Wanneer er geen aandacht is voor diversiteit laat je een groot deel van de verhalen die verteld kunnen worden buiten beschouwing en bereik je een groot deel van je publiek niet."

Naast dat het de journalistiek niet ten goede komt wanneer journalisten steeds in dezelfde vijver vissen wanneer ze een bron nodig hebben, hebben de keuzes die een journalist maakt ook gevolgen voor de beeldvorming. "Beeldvorming is het continue proces waarbij men beelden waarneemt en zich daar een mening over vormt. Zeker als het om stereotiepe beeldvorming gaat, is het een complex proces met ingrijpende gevolgen" (Stichting WOMEN Inc., 2017).

Mediamakers spelen een grote rol in dit proces, omdat zij de macht hebben om de wisselwerking tussen beelden en onze eigen opvattingen te beïnvloeden. “Zij creëren een bepaalde blik op de werkelijkheid en beïnvloeden daarmee veel maatschappelijke verschijnselen als man-vrouwverhouding, sociale ongelijkheid, seksisme en discriminatie.”

Aan de basis van beeldvorming ligt representatie, de wijze waarop de realiteit in beeld wordt gebracht. Er zijn twee typen representatie te onderscheiden: kwantitatieve en kwalitatieve. Enerzijds kun je kijken naar hoe vaak een bepaalde groep mensen voorkomt in de media, anderzijds kun je kijken naar op welke manier dat gebeurt. Aan de hand van representatie kan worden bepaald welke beelden en ideeën dominant zijn binnen de huidige berichtgeving. Dit noemen we ook wel ‘de norm’. “Beeldvorming houdt de heersende norm in stand en sluit groepen uit die niet aan deze norm voldoen. Uit onderzoek blijkt dat in Nederland de witte, hoogopgeleide, heteroseksuele man uit de middenklasse de norm is. Vrouwen, niet-heteroseksuelen, armen en gekleurde mensen vormen ‘de Ander’ ten opzichte van deze norm; ze worden vaak als zodanig getoond en benoemd. Het gevolg hiervan is dat normatieve en te simplistische ideeën over gender en etniciteit in stand blijven, en daarmee de sociale ongelijkheid in de samenleving” (Stichting WOMEN Inc., 2017). Het ontbreken van bepaalde groepen in de media, én de stereotyperende berichtgeving over deze groepen zorgt er dus voor dat hun kansen in de maatschappij beperkt worden. Wanneer er amper bronnen in de media verschijnen waar groepen die niet aan de heersende norm voldoen zichzelf in kunnen herkennen, houdt het systeem zichzelf hiermee in stand.

Een voorbeeld hiervan is de manier waarop Nederlandse journalisten berichten over de Islam. Moslims worden vaak van een afstand beschouwd door de witte journalist, en gezien als exotisch figuur. In haar boek schrijft de Britse Elisabeth Poole ook dat de Islam vaak wordt afgebeeld als een ‘alien cultuur’ in vergelijking met de Westerse cultuur (2002). Onderzoek van D’Haenens en Bink (2017) laat zien dat “het gesprek rondom de Islam grotendeels wordt gevoerd door Nederlandse opiniemakers. Vooral interviews illustreren de overheersing van het ‘witte’ point-of-view, omdat er vooral witte experts en politici worden geïnterviewd, in plaats van Turkse of Marokkaanse mensen.” Het gevolg hiervan is dat moslims structureel op een specifieke, vaak negatieve, manier geframed worden in de media, bijvoorbeeld door moslimvrouwen nadrukkelijk te positioneren in de slachtofferrol (Koenen, 2008). Dit soort frames zorgen er op hun beurt voor dat moslimjongeren de Nederlandse en Westerse media niet vertrouwen, er meer verdeeldheid is in de samenleving en moslims in Nederland structureel worden uitgesloten (Planken, 2016).

Als een journalist al mét in plaats van óver een bron met een migratieachtergrond spreekt, wordt diegene vaak gereduceerd tot diens achtergrond. “Alleen bij onderwerpen die iets met de multiculturele samenleving te maken hebben, denken de meeste journalisten aan een bron met een migratieachtergrond. Ze vinden het daarom lastiger hen als individuen te zien. Mensen die niet alleen moslim zijn of van Marokkaanse afkomst, maar personen met dezelfde zorgen en interesses als veel Nederlanders zonder migratieachtergrond” (Papaikonomou & Dijkman, 2018).

3.3 Institutionele bronnen

Een ander onderscheid dat binnen de journalistiek kan worden gemaakt, is het verschil tussen zogenaamde institutionele bronnen genoemd, en non-officiële bronnen of voxpops. Het onderzoek van Nishikawa et al. (2009) toont aan dat (witte) journalisten voornamelijk op gezaghebbende bronnen vertrouwen. Deze groep bestaat grotendeels uit hoogleraren en

politieke leiders. Ook recenter onderzoek (Kleemans et al., 2015) benadrukt dat er weinig aandacht is voor het perspectief van gewone burgers in de mainstream nieuwsmedia. Binnen de contentanalyse van dit onderzoek wordt er daarom ook expliciet gekeken naar de verhouding tussen dit soort institutionele bronnen, bronnen die aan het woord komen vanwege hun medische achtergrond en bronnen die kunnen worden bestempeld als het 'gewone volk'. Onderzoeker Verica Rupar stelt in een publicatie dat "het maken van een onderscheid tussen institutionele bronnen en 'gewone' mensen een belangrijk criterium is voor het evalueren van journalistiek handelen, en het een sterk, overtuigend en krachtig instrument is dat veel kenmerken van de huidige staat van de journalistiek onthult" (2017). Verder stelt Rupar dat vanwege de toenemende snelheid van de journalistiek, er in de afgelopen tien jaar een shift is geweest van de media die rapporteren over 'life', naar de media die rapporteren over 'life that matters'. Vanuit deze bevoorrechte positie kunnen de media individuele personen een hele groep laten representeren. Dit zou betekenen dat mensen enkel in het nieuws komen wanneer zij een grotere sociale, professionele of politieke groep vertegenwoordigen. Wie er aan het woord gelaten wordt in de media, hangt af van de "betrouwbaarheid, autoriteit en het niveau van diens communiceren" (Brown et al., 1987). De makkelijkste manier om bronnen te vinden die aan deze criteria voldoen, is om officiële bronnen binnen gevestigde instellingen te benaderen. Journalist Tanmoy Goswami schrijft erover in de Correspondent: "Mijn ervaring is dat journalisten om twee redenen extra afhankelijk worden van deze deskundigen. De eerste is 'toegangsjournalistiek' waarbij journalisten systematisch worden tegengewerkt door invloedrijke mensen en hun pr-machines, tenzij ze bereid zijn een compromis te sluiten. Journalisten worden aangemoedigd om elk nieuw inzicht en elke nieuwe analyse door een deskundige te laten verwoorden, in plaats van die als een eigen mening te poneren (2020)".

3.4 *Birds of a feather flock together*

"Het werk van een journalist bestaat voor een groot deel uit keuzes maken. De keuze voor een onderwerp, een invalshoek en bronnen, maar ook de keuze voor de manier waarop je alle bronnen met elkaar verbindt en presenteert aan je publiek. Dit betekent dus automatisch dat er bij de keuze voor elk onderwerp een ander onderwerp afvalt, dat er meerdere invalshoeken niet worden belicht en dat er voor elke bron die je kiest vaak een andere potentiële bron sneuvelt. In veel gevallen bestaat er niet zoiets als 'de juiste bron' of 'de beste bron'. Voor elk verhaal zijn doorgaans meerdere bronnen interessant en relevant. Welke bron in de productie belandt, heeft vaak te maken met het netwerk van de journalist, de tijd die er is om research te doen, en de samenhang met de andere sprekers die voorkomen in het verhaal" (Papaikonomou & Dijkman, 2018). Waarom blijven de stemmen van ondergerepresenteerde bronnen dan systemisch ongehoord? De Nederlandse communicatiewetenschapper Mark Deuze geeft hier een verklaring voor: "De gemiddelde Nederlandse journalist is wit, komt uit de middenklasse, volgt vaak dezelfde opleiding als, en deelt dezelfde politieke opvattingen met zijn collega's" (2005). Dit fenomeen zie je op verschillende lagen van de samenleving terug en wordt ook wel eens op poëtische wijze omschreven als '*birds of a feather flock together*'. Of het nou een sollicitatiecommissie, hospiteeravond of het uitkiezen van een geschikte bron betreft: het zit in de mens om iemand te kiezen die op jouzelf lijkt. Ook recenter onderzoek (Borchardt et al., 2019) bewijst dat redacties in de meeste Europese landen een homogene groep journalisten zijn. Hoewel het aandeel vrouwen op de redactievloer de afgelopen decennia is toegenomen, is deze beroepsgroep nog altijd overwegend wit. Met dit gegeven ontstaat er een soort paradox binnen de journalistiek: hoewel de media over het algemeen huiverig zijn voor filterbubbels, leidt het feit dat een homogene groep mensen het nieuws bepaalt, tot een grote filterbubbel waar weinig ruimte is voor de stemmen vanuit gemarginaliseerde groepen en andersdenkenden.

3.5 Definities diversiteit en inclusie: kernbegrippen

Binnen dit onderzoek is het belangrijk om een aantal kernbegrippen te definiëren. Er ontstaat soms nogal wat verwarring als het gaat om het begrip 'diversiteit', omdat het een paraplubegrip is waar allerlei verschillende thema's onder vallen: etnische diversiteit, genderdiversiteit, neurodiversiteit, culturele diversiteit, et cetera. De Van Dale definieert het begrip als volgt:

1. Verscheidenheid
2. Verscheidenheid aan culturen binnen een groep, gemeenschap (organisatie, stad, regio e.d.) of samenleving

Nog een ander belangrijk begrip binnen dit onderzoek is 'Inclusie.' Het zegt iets over in hoeverre diverse groepen betrokken worden bij een bepaald proces. Hoe het woord inclusie relateert aan diversiteit wordt mooi gevat in de volgende metafoor: "Diversiteit is uitgenodigd worden op het feestje. Inclusie is ook gevraagd te worden mee te dansen" (Sherbin & Rashid, 2017). Eigenlijk zegt diversiteit iets over de kwantiteit van verscheidenheid, en inclusie iets over de kwaliteit. Hiermee wordt bedoeld dat het weinig zin heeft om als organisatie alléén divers te zijn door mensen met verschillende achtergronden in dienst te hebben, en vervolgens niets met de kwaliteiten en kennis van het diverse talent te doen. In de journalistiek vertaalt zich dit bijvoorbeeld naar het in dienst hebben van journalisten met een migratieachtergrond, maar hen enkel te reduceren tot hun etniciteit, bijvoorbeeld door hen alleen maar over Islam-gerelateerde onderwerpen te schrijven.

Een gevaarlijk struikelpunt van de aanwezigheid van diversiteit maar het ontbreken van inclusie is dus dat een collega met een migratieachtergrond enkel wordt aangenomen om een bepaald hokje af te vinken, en commentaar te voorkomen. Dit fenomeen wordt ook wel *tokenism*, of schijndiversiteit genoemd (Sherrer, 2018).

4. Resultaten

4.1 Resultaten contentanalyse

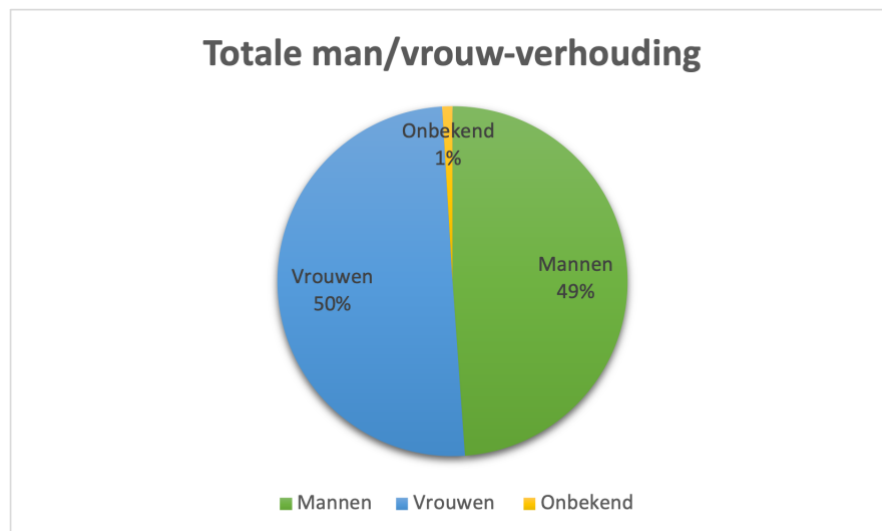
Binnen de contentanalyse zijn in totaal 233 artikelen geanalyseerd. In totaal zijn er 528 bronnen genoteerd. Om de diversiteit in brongebruik te interpreteren, is gekeken naar de totale man/vrouw-verhouding, de man/vrouw-verhouding bij verschillende beroepen, de functies van alle bronnen en de culturele achtergrond van alle bronnen. Hiermee wordt geanalyseerd hoe divers het brongebruik van de drie geanalyseerde kranten is op het gebied van gender, functie en culturele achtergrond.

Wanneer het gaat over diversiteit, wordt vaak gepraat over representatie en afspiegeling. Als het gaat om bronnen, houdt dit dus in dat alle mensen die als bron in de krant komen, een goede afspiegeling zouden moeten zijn van de gehele samenleving. Daarvoor is het belangrijk om eerst te weten hoe de etnische bevolkingsopbouw van Nederland en specifiek de drie regio's die in dit onderzoek behandeld worden, eruitzien.

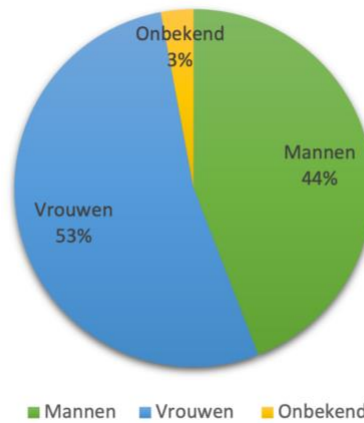
In heel Nederland had 24,2% van de bevolking in 2020 een migratieachtergrond, waarvan 13,7% een niet-Westerse migratieachtergrond (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021). In de gemeente Amsterdam had 36,1% van de inwoners een niet-Westerse migratieachtergrond. Binnen de provincie Noord-Brabant had 9,9% een niet-Westerse migratieachtergrond, in Zeeland was dit 6,3%.

a. Resultaten man/vrouw-verhouding

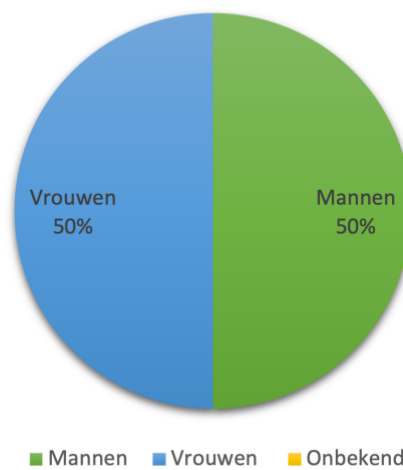
Kijkend naar de totale man/vrouw-verhouding is te zien dat de vertegenwoordiging van beide genders ongeveer gelijk is. 50% van de bronnen in alle drie de kranten is vrouw, 49% is man en 1% is onbekend. Ook wanneer we kijken naar de verhouding tussen mannen en vrouwen, toegespitst op de drie verschillende regio's, zien we dat er een gelijke verdeling is.

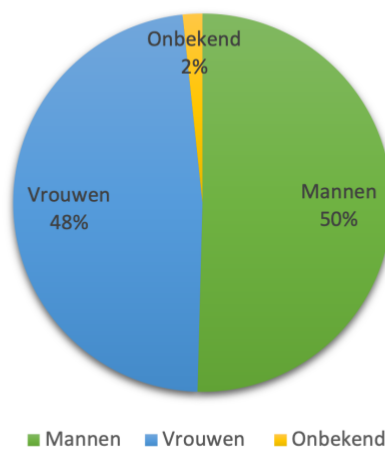
Man/vrouw-verhouding Provinciale Zeeuwse Courant

Man/vrouw-verhouding Parool

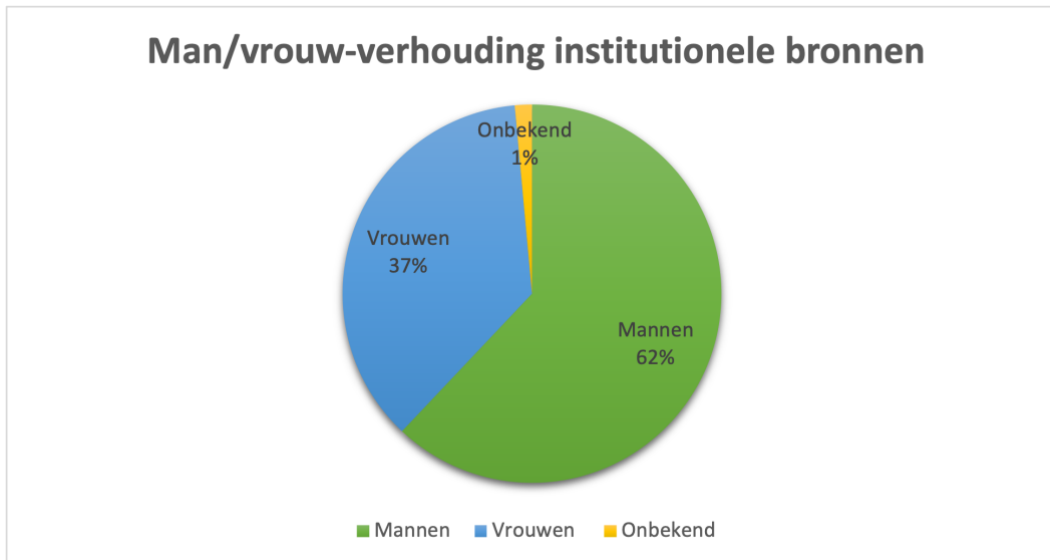

Man/vrouw-verhouding Brabants Dagblad

Pas wanneer we een onderscheid maken in de functie van de bron, wordt de man/vrouw-verdeling wat schever. Zoals beschreven in de onderzoeksopzet, zijn alle bronnen gecodeerd aan de hand van hun functie/beroep. De verschillende categorieën omvatten: zorgmedewerkers, institutionele bronnen, hoogleraren en onderzoekers, overige banen en onbekend en/of niet van toepassing.

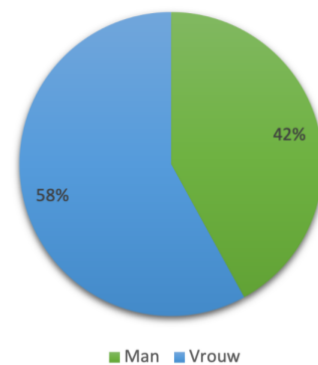
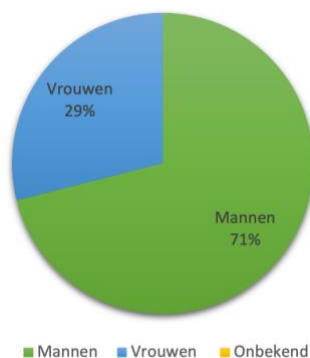
Als we kijken naar de man/vrouw-verhouding binnen alle institutionele bronnen zien we dat dit vaker mannen zijn. 62% van alle institutionele bronnen is man, 37% is vrouw en 1% is onbekend.

Ook als we kijken naar de twee hoofdberoepen die gebruikt zijn als zoekwoorden binnen de contentanalyse, huisartsen en verpleegkundigen, zien we een groot verschil tussen het aantal mannen en vrouwen met deze beroepen. Zo is het overgrote deel van de huisartsen in de drie kranten man, en is het overgrote deel van de verpleegkundigen vrouw. Als we dit vergelijken met de werkelijkheid, zijn deze twee groepen in de krant geen goede representatie. Uit cijfers van Nivel blijkt namelijk dat in 2019 slechts 42% van de huisartsen man was. Wanneer we kijken naar de daadwerkelijke man/vrouw-verhouding onder verpleegkundigen in 2019, komt het bronnenbestand wel goed overeen met de werkelijkheid (CBS, 2021).

man/vrouw-verhouding huisartsen in de krant

werkelijke man/vrouw-verhouding huisartsen

man/vrouw-verhouding verpleegkundigen in de krant

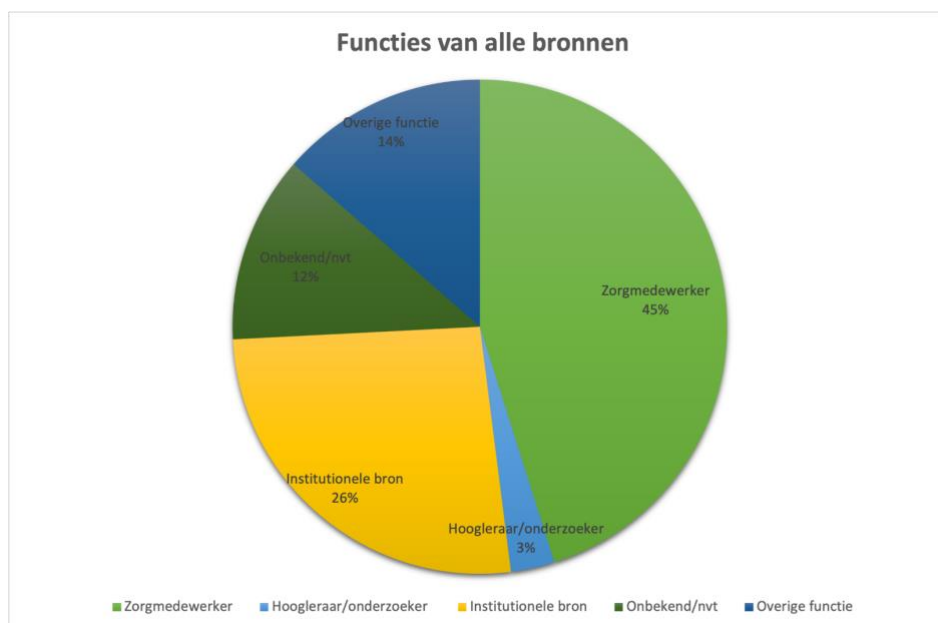

daadwerkelijke man/vrouw-verhouding verpleegkundigen

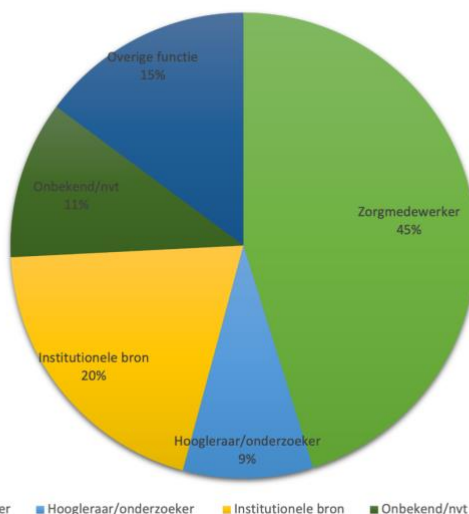
b. Institutionele bronnen vs. mensen die daadwerkelijk in de zorg werken

Voor de volgende interpretatie van de data wordt gekeken naar de functie van de bronnen die aan bod komen. Vanuit welke expertise komen deze bronnen aan het woord? Is het omdat ze werkzaam zijn in de zorg, of omdat ze vanwege hun institutionele functie bereikbaarder zijn voor journalisten? In onderstaande tabel is te zien dat het grootste deel van de bronnen werkzaam is in de zorg. Dit betreft bijna de helft van alle bronnen. De op-één-na grootste groep zijn de institutionele bronnen, die iets minder dan één derde van het totaal aantal bronnen omvat. De rest van de bronnen bestaan uit mensen met een overige functie, hoogleraren en onderzoekers en mensen waarvan de functie niet bekend of niet van toepassing is. Denk hierbij aan voxpops of gezinsleden van iemand die geportretteerd wordt in de krant.

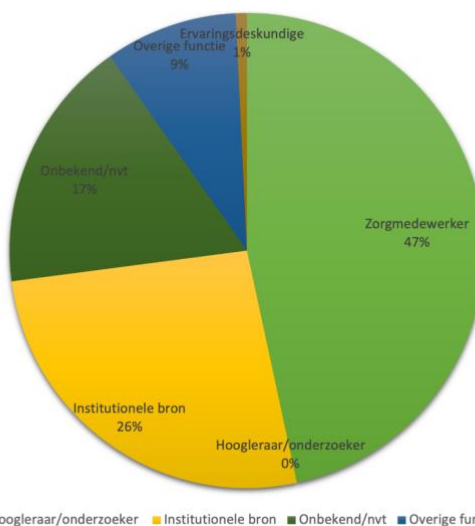
Ook wanneer we kijken naar deze verdeling binnen de verschillende regio's, zien we dat het bronnenbestand naar functie overal ongeveer gelijk is opgebouwd. Het is wel noemenswaardig dat er in het Parool een groter aandeel hoogleraren en onderzoekers als bron aan bod komen.

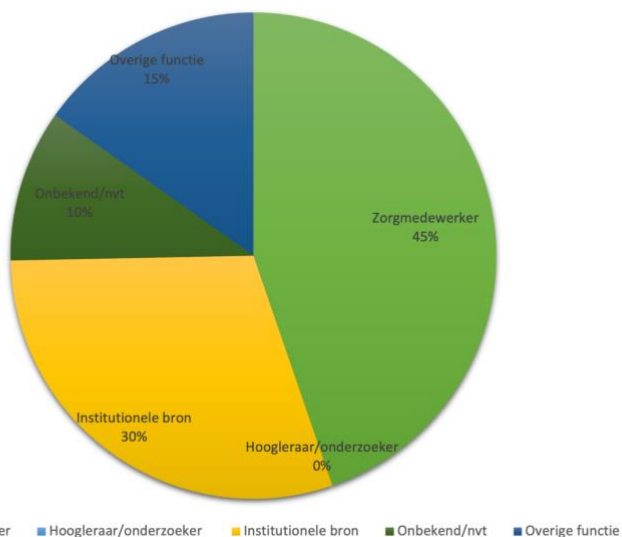
Functies van alle bronnen (Parool)

Functies van alle bronnen (PZC)

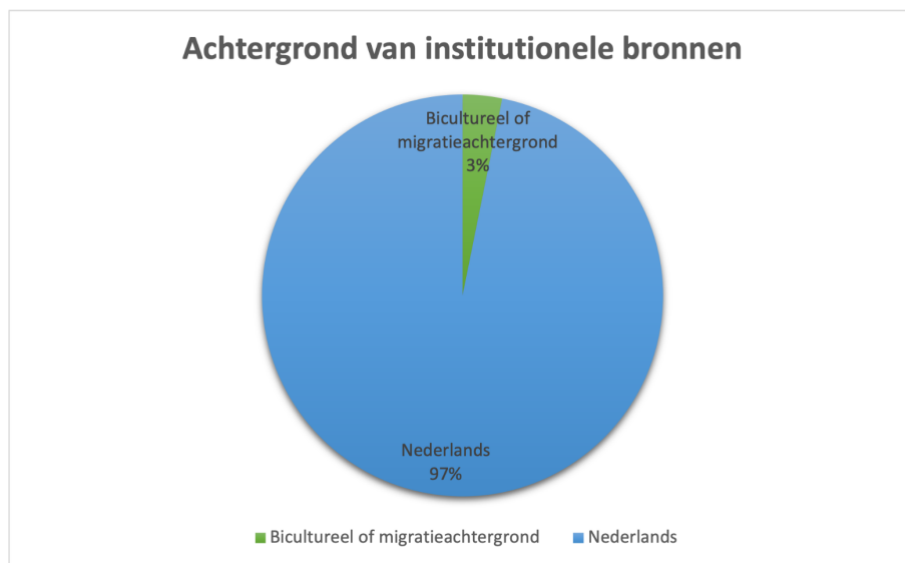

Functies van alle bronnen (BD)

c. Etnische diversiteit

Etnische en culturele diversiteit is het laatste aspect waarnaar is gekeken binnen de contentanalyse. Het is belangrijk om te benoemen op welke manier dit is gedaan, want in tegenstelling tot iemands geslacht of baan, kun je uit een krantenartikel vaak niet herleiden wat iemands achtergrond is. Daarom is er voor het vaststellen van het gehalte aan culturele diversiteit enkel gekeken naar institutionele bronnen, omdat er vaak wat meer informatie over deze groep mensen online te vinden is. Op basis van een aantal verschillende aspecten, zoals iemands achternaam, uiterlijk, informatie over iemands geboorteplaats en de talen die ze spreken, is een inschatting gemaakt van het percentage mensen met een migratie- of biculturele achtergrond. Daaruit komt dat vier van de 126 mensen een andere dan alleen Nederlandse achtergrond hebben, wat uitkomt op 3,2% van het totale aantal institutionele bronnen. Dit komt wederom niet overeen met de cijfers uit de werkelijkheid. Het is wel van belang om te benoemen dat er geen harde conclusies getrokken kunnen worden op basis van deze cijfers, omdat het slechts een inschatting is. Je kunt natuurlijk een gok doen, maar iemands achternaam, uiterlijk en geboorteplaats zeggen niet altijd genoeg om iemands achtergrond met zekerheid vast te stellen. Het doel van deze inschatting is om te laten zien dat de representatie van biculturele Nederlanders en mensen met een migratieachtergrond in de krant niet overeenkomt met de daadwerkelijke demografie. In welke mate dat precies is, kan aan de hand van deze contentanalyse niet met zekerheid worden aangetoond.

Verder wordt in totaal van zeven bronnen expliciet de afkomst genoemd. Vier daarvan in het Parool en drie in het BD. Deze mensen zijn afkomstig uit Syrië, Palestina, Myanmar, de Nederlandse Antillen en Roemenië.

d. Overige resultaten

Als laatste is er binnen de contentanalyse gekeken naar de bronnen die enkel met hun voornaam in de krant komen, en de bronnen van wie de woonplaats en leeftijd benoemd worden. In totaal worden er 24 mensen enkel bij de voornaam genoemd, elf daarvan zijn man, dertien zijn vrouw. Dit zijn meestal mensen wiens functie niet bekend is of niet van toepassing is. Wel opvallend is dat het grootste deel van de *verpleegkundigen* die enkel bij voornaam genoemd worden, vrouw is.

In totaal wordt van 83 bronnen de woonplaats genoemd. 36 zijn man, 45 zijn vrouw, en bij één bron is het geslacht onbekend. Het grootste deel van deze groep zijn mensen die werkzaam zijn binnen de zorg. Er zit één institutionele bron tussen.

In totaal wordt van 102 bronnen de leeftijd genoemd. 40 daarvan zijn man, 60 zijn vrouw en van twee bronnen is het geslacht onbekend. Ook hier bestaat het grootste deel van de groep uit mensen die werkzaam zijn in de zorg. Er zitten twee institutionele bronnen bij.

4.2 Resultaten Databanken

Er zijn een aantal manieren waarop de diversiteit in brongebruik vergroot kan worden. In dit hoofdstuk wordt één van die manieren besproken: het inzetten van databanken. Zo zullen journalisten die voor het internettijdperk hun carrière begonnen zich de Pyttersen's almanak nog wel herinneren en biedt het Amerikaanse *Help a Reporter* meer dan een miljoen bronnen en 75.000 journalisten een omgeving waar deze twee groepen elkaar kunnen vinden. (De Nederlandse versie, *Help Een Journalist*, werd in 2014 gelanceerd maar is inmiddels niet meer actief.) Sommige media hebben een eigen database die hun journalisten kunnen raadplegen. Het is niet ongebruikelijk binnen de journalistiek om een interne database van mogelijk te benaderen bronnen bij te houden voor het maken van een journalistiek item.

Naast het snel en makkelijk zoeken naar experts, hebben sommige databanken nog een ander expliciet doel, namelijk het bevorderen van diversiteit binnen het bronnenbestand. Zo bleek uit gelekte screenshots van de website GeenStijl dat de NOS een 'divibase' gebruikte waarin onder andere het geslacht en etniciteit van mogelijke bronnen werd vastgelegd (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2020). De divibase en bijbehorende 'divibokaal' werd door verschillende partijen bekritiseerd op onder andere sociale media. Zo tweette VVD-politicus Zohair el Yassini: "Mensen met een migratie-achtergrond zoals ik zijn toch geen figuranten in een kaartenbak waar je punten mee kunt scoren en een trofee mee wint? Zo worden mensen gereduceerd tot hun afkomst of geslacht!" en adviseerde oud-Kamervragenlid Zihni Özdil van GroenLinks de NOS: "Stop met die etnische kaartenbak. Scout mensen van kleur, maar reduceer ze niet tot hun afkomst."

Geschiedenis diverse bronnendatabanken

Hoewel het divibase-schandaal leidde tot kritiek en Kamervragen, is een databank met het doel om diversiteit te stimuleren niks nieuws. In 2001 bijvoorbeeld, werd database PersLink opgericht (VillaMedia, 2004). Het initiatief was een uitgebreidere, digitale voortzetting van de IRP-Mercuriustelefoongids; de allochtone* deskundigengids *Alles Went* en de vrouwelijke deskundigengids *Index*, afkomstig van het diversiteitsbureau Meer van Anders van de NPO. De database was een samenwerking tussen Meer van Anders (later Bureau Beelvorming en Diversiteit), MiraMedia, de NVJ en IRP. Een van de expliciete doelen van de database was het bevorderen van de zichtbaarheid van deskundigen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond, en van deskundige vrouwen. Alle journalisten van deelnemende redacties, zoals de publieke omroep, mochten de database gratis gebruiken. Ook NVJ-leden konden voor twee euro per maand een abonnement afsluiten om Perslink te gebruiken.

De database, die inmiddels niet meer online is, bestond uit de gegevens van ongeveer tienduizend contactpersonen. In 2003 meldde een nieuwsbrief van het platform dat er 'meer dan 200 deskundigen toegevoegd zijn op het gebied van Islam en de Islamitische samenleving, i.s.m. stichting Islam en burgerschap.' Ook bood de inmiddels opgeheven organisatie MiraMedia in samenwerking met PersLink mediatrainingen aan voor woordvoerders en deskundigen met

een migratieachtergrond. In dezelfde nieuwsbrief werd vermeld dat Bureau Beeldvorming en Diversiteit de rol had om vrouwelijke en deskundigen met een migratieachtergrond te verzamelen.

Dat ook regionale organisaties al jaren bezig zijn met het betrekken van ondergepresenteerde groepen in de media, blijkt uit publicaties als 'In contact met allochtonen*', een uitgave van Palet (steunpunt voor multiculturele ontwikkeling in Noord-Brabant.) Dit boekje, dat in december 2003 gepubliceerd werd, bestaat uit contactgegevens van deskundigen met een migratieachtergrond waar journalisten contact mee konden opnemen. De publicatie had als doel de 'gewone' Brabanders met een migratieachtergrond een stem te geven en hun meningen vaker terug te zien in de krant.

Disclaimer: binnen dit onderzoek is ervoor gekozen om de termen 'biculturele Nederlanders' en 'mensen met een migratieachtergrond' te gebruiken, in plaats van bijvoorbeeld het woord 'allochtoon', omdat dit geen veelgebruikt woord meer is en het daarom voor mij persoonlijk een negatieve connotatie heeft. Sommige gedateerde bronnen gebruiken dit woord wel, en daarom zal je het als lezer af en toe tegenkomen in het hoofdstuk over de geschiedenis van bronnendatabanken.

Databanken anno 2022

Databanken die expliciet diversiteit stimuleren bestonden twintig jaar geleden dus ook al. Hoewel de bovengenoemde databanken inmiddels niet meer actief zijn, kunnen journalisten tegenwoordig terecht bij een aantal verschillende online databanken. In Nederland zijn diverse databanken als Vaker in de Media en Meer Kleur in de Media, twee platformen die opgericht zijn om meer diverse experts in de media te krijgen, sinds respectievelijk 2008 en 2018 actief. Voor dit onderzoek zijn beide oprichters, Janneke van Heugten en Chanel Lodik, geïnterviewd om erachter te komen in hoeverre deze databanken werkelijk impact hebben op het verhogen van de diversiteit in (regionale) media.

Verder is er ook een uitstapje gemaakt naar de Expertendatabank, een Vlaamse organisatie met hetzelfde doel als bovengenoemde databanken, en is de hoofdredacteur van het ANP, Freek Staps, geïnterviewd over de databank met experts van het ANP. Anders dan de eerdergenoemde databanken heeft de ANP-databank niet expliciet het doel om diversiteit te stimuleren.

In dit hoofdstuk wordt op basis van interviews met oprichters en medewerkers van Meer Kleur in de Media, Vaker in de Media, de Expertendatabank en de ANP-bronnenbank gekeken naar de werking en samenstelling van bronnendatabanken, om zo een antwoord te krijgen op de hoofdvraag van dit hoofdstuk: "In hoeverre hebben databanken impact op het verhogen van de diversiteit in (regionale) media?"

ANP Bronnenbank

Te beginnen bij de bronnenbank van het Algemeen Nederlands Persbureau, een van de grootste en belangrijkste organen in de Nederlandse mediawereld. De databank wordt nog ontwikkeld en is daarom nog niet te gebruiken. De ANP Bronnenbank is de enige databank in dit onderzoek die niet expliciet het doel heeft om diversiteit te stimuleren. "Ons doel is om journalistiek Nederland zo goed mogelijk te helpen. Wij weten dat journalisten heel erg op zoek zijn naar goede, diverse bronnen, dus natuurlijk willen wij dat leveren, maar het is niet onze taak om

bijvoorbeeld alleen maar vrouwen met een niet-Westerse achtergrond op te nemen. Onze taak is om de bouwstenen te leveren voor de journalistiek,” legt hoofdredacteur Freek Staps uit. Om dit te faciliteren, zoekt de redactie van het ANP actief naar bronnen om op te nemen in de databank, en staat ze in de toekomst ook open voor aanmeldingen. Aangezien het project nog in de steigers staat, is de bronnenbank begin 2022 nog voornamelijk gevuld met experts die werkzaam zijn in het hoger onderwijs. Het betreft duizend experts uit deze sector, dus je kunt zelf een inschatting maken hoe omvangrijk deze databank uiteindelijk moet worden. De bronnen worden door de redactie journalistiek getoetst op hun relevantie, zodat de experts uiteindelijk met hun contactgegevens in de bronnenbank worden opgenomen. Journalisten die het ANP gebruiken kunnen dan zelf contact opnemen met de experts. Hoewel diversiteit in het bestand geen doel op zich is, vindt Staps wel “dat de journalistiek een goede representatie moet zijn van hoe Nederland eruit ziet, dus we zoeken zeker naar een diverse samenstelling van deze bronnen.” Over of het ANP een strategie heeft klaarliggen om daar daadwerkelijk voor te zorgen zegt de hoofdredacteur het volgende: “Nee. Maar dat is niet omdat we dat niet willen, maar simpelweg omdat we daar nog niet aan zijn toegekomen. Dat plan moet er zeker komen.”

Werkwijze diverse databanken

Hoewel de precieze doelstellingen van de diverse databanken enigszins van elkaar verschillen, zijn de werkwijzen van Meer Kleur in de Media, Vaker in de Media en de Expertendatabank redelijk hetzelfde. Zowel journalisten als experts of (ervarings)deskundigen kunnen zichzelf via de desbetreffende websites aanmelden. De deskundigen vullen informatie in over hun vakgebied en journalisten kunnen via het platform persvragen indienen om zo gekoppeld te worden aan een geschikte deskundige. Bij de Expertendatabank kunnen zowel experts als journalisten zich gratis aanmelden. Co-administrator Mariam Harutyunyan legt uit dat er sinds afgelopen jaar geen harde eisen meer verbonden zijn aan de aanmelding voor experts. Vaker in de Media, opgericht door Janneke van Heugten, hanteert eenzelfde soort beleid. Iedereen kan zich gratis aanmelden op de website, en tegen betaling ook upgraden naar meer functies. Ze geeft wel aan dat ongeveer 90% van de deskundigen op het platform vrouw is.

Meer Kleur in de Media wijkt een beetje af van de eerdergenoemde databanken, omdat er voor beide partijen, de expert en de journalist, een prijskaartje aan hangt. Het platform ontstond als een gratis Facebookgroep, vergelijkbaar met de groep ‘Roept U Maar’, waar journalisten persvragen konden stellen aan leden van deze groep. Tegenwoordig is Meer Kleur in de Media een betaalde dienst waar een volledige redactie voor €749 per jaar persvragen kan indienen bij het diverse netwerk van Meer Kleur in de Media. Als expert kun je voor €50 per jaar een abonnement afsluiten om persvragen van journalisten te ontvangen. Het is duidelijk dat de doelgroep voor experts die zich aanmelden Nederlanders van kleur zijn.

Als er gevraagd wordt naar de diversiteit van het deskundigenbestand van de drie databanken, geven alle organisaties aan niet erg divers te zijn. Wat vrij logisch is, want het doel van de databanken is om juist mensen op te nemen die afwijken van de norm. Als resultaat krijg je dan een aantal databanken die vrij homogeen zijn: het merendeel van de deskundigen in de

Expertendatabank en de VIDM-databank zijn vrouw en de deskundigen van MKIDM zijn mensen van kleur. Over de diversiteit onder de aangesloten deskundigen van MKIDM vertelt Chanel Lodik: 'Het gaat om culturele diversiteit. Ik vraag mensen bijvoorbeeld niet naar hun religieuze opvattingen. Qua leeftijd is de groep ook niet super divers, ik heb er bijvoorbeeld geen senioren tussen zitten.' En Mariam Harutyunyan van de Expertendatabank geeft toe: 'Er zitten wat mensen met een migratieachtergrond of handicap tussen, maar nog niet super veel.'

Werving, selectie en onderhoud

Alle drie de databanken geven aan dat ze naast de aanmeldfunctie op hun websites ook actief werven op onder andere sociale media, zoals LinkedIn. Volgens Chanel Lodik, oprichter van Meer Kleur in de Media, werkt het algoritme van LinkedIn erg goed om snel een divers netwerk op te bouwen. Ze legt uit: "Wanneer ik zoek op een bepaalde niet-Nederlandse achternaam, onthoudt het algoritme dat, en zal LinkedIn mij de volgende keer dat ik zoek op iemands expertise, mij sneller resultaten tonen van mensen met een soortgelijke achternaam."

De doelgroep voor experts die zich kunnen aanmelden bij MKIDM is duidelijk, maar hoe zorgen de Expertendatabank en VIDM ervoor dat hun databanken niet alsnog vollopen met mensen die al oververtegenwoordigd zijn in de media? Janneke van Heugten legt uit dat de etnische afkomst van de deskundigen op haar platform niet genoteerd wordt en het daarom lastig is in te schatten hoe het met de culturele diversiteit gesteld is. Wat de Expertendatabank betreft, licht Mariam Harutyunyan toe: "We hebben jarenlang alleen mensen toegelaten die voldeden aan bepaalde criteria. Sinds dit jaar mag iedereen zich aanmelden, zodat we niemand uitsluiten. Maar de profielen worden pas actief als wij als beheerders besluiten dezen te publiceren. Qua communicatie naar de buitenwereld proberen we heel erg duidelijk te maken wie de doelgroep is, en daarmee proberen we ook uit te stralen dat ons platform niet bedoeld is voor experts die al vaker in de media komen."

Zowel de Expertendatabank als VIDM geven aan dat ze het belangrijk vinden om het contact te onderhouden met de deskundigen die zich aanmelden. Bijvoorbeeld via mailcontact, het versturen van nieuwsbrieven of het aanbieden van mediatrainingen en netwerklunches.

Verantwoordelijkheid voor kwaliteit

Een centrale vraag rondom het gebruik van databanken is: wie waarborgt de kwaliteit? Hoe weet ik als journalist dat ik op deze databank kan rekenen om betrouwbare bronnen te leveren? De databanken geven aan deze verantwoordelijkheid gedeeltelijk bij de journalist zelf neer te leggen. Janneke van Heugten en Chanel Lodik benadrukken bovendien het belang van ervaringsdeskundigen voor hun databanken. "Journalisten zijn vaak op zoek naar praktijkverhalen, om die reden kan iedereen een account bij ons aanmaken. Voor een verhaal ben je als journalist vaak op zoek naar herkenning, dat een ervaringsdeskundige kan bieden," legt Janneke van Heugten uit. Chanel Lodik vult aan: "Ook mensen met 'weinig ervaring' hebben hele interessante dingen te vermelden. Kwaliteit is voor iedereen anders. Ik kan bijvoorbeeld niet voor RTL gaan bepalen wat kwaliteit is. Soms is kennis niet eens zo belangrijk, zolang diegene maar leuk is op TV."

Chanel Lodik benadrukt wel dat er veel werk is gestopt in het opbouwen van haar netwerk, “Ik kijk naar wat mensen gedaan hebben, bijvoorbeeld op LinkedIn.” En Janneke van Heugten legt uit dat VIDM wel alsnog manieren aanbiedt om makkelijk de betrouwbaarheid van de deskundigen te controleren. “Op het profiel van een VIDM-deskundige staan directe links naar diens sociale mediakanalen. Ook kunnen journalisten na een samenwerking feedback achterlaten.”

Frequentie van gebruik

Nu we weten hoe deze databanken zijn ontwikkeld en hoe ze onderhouden worden, kunnen we ons afvragen hoe vaak de databanken werkelijk gebruikt worden. En ook: weten de regionale media die behandeld worden in dit onderzoek deze databanken te vinden? Mariam Harutyunyan vertelt: “Aan de hoeveelheid journalisten die zich aanmelden kunnen we zien dat de vraag naar diverse experts groot is.” Vanaf 2022 is de Expertendatabank van plan te gaan meten hoeveel succesverhalen uit de databank voortvloeien. Ze legt uit dat het niet de taak van de databank is om de experts in de media te laten verschijnen, maar om hen een podium te bieden. “Wij kennen alleen de succesverhalen die we zelf in de media zien passeren, er zijn ook zoveel mensen die wij aan elkaar verbinden waar we geen zicht meer op hebben.” In een later stadium wil de Expertendatabank structureel gaan meten hoeveel samenwerkingen er ontstaan op het platform.

Janneke van Heugten geeft aan dat de meeste samenwerkingen die ontstaan op VIDM leiden tot publicaties in tijdschriften. Ook kan ze vertellen dat veel journalistiekstudenten gebruik maken van het platform. “Ik denk dat maar zo’n drie procent van de persvragen vanuit de regionale media komt, dat is heel jammer.” Ze wijt het weinige gebruik door regionale media aan een opvatting die veel journalisten volgens haar hebben: “Ik denk dat journalisten sowieso vaak denken ‘mijn netwerk is al divers genoeg, ik heb geen databank nodig.’ Toch zit er een groot verschil tussen de journalist die denkt dat het goed gaat qua diversiteit en de werkelijkheid. Op het moment dat ze bijvoorbeeld op de honderd deskundigen drie keer iemand van kleur aan het woord hebben gelaten, voelt dat voor de journalist al snel als vijf of tien keer.”

Chanel Lodik geeft toe op het moment weinig zicht te hebben op de succesverhalen van haar platform, omdat ze erg druk is met haar andere ondernemingen. Ze kan wel vertellen dat het op het moment erg rustig is rondom MKIDM. “Toen het platform nog gratis was, op Facebook, ging het heel snel.” Nu het een betaalde dienst is, ziet ze de vraag afnemen. “Als media het al willen, willen ze er niet in investeren. Meer diversiteit heeft voor veel redacties geen prioriteit. En wanneer iets geen prioriteit heeft, laat staan dat ze er dan nog voor gaan betalen.” Middels een onderzoek waarin journalisten uit verschillende Europese landen werden geïnterviewd, wordt bevestigd dat diversiteit op redactievloeren een ‘*nice-to-have*’-thema is, en geen *must-have* (Borchardt et al., 2019). Ook journalistiekstudent Sanne Peters concludeert in haar afstudeeronderzoek dat “culturele diversiteit voor veel media geen doel op zich is” (Nieuw Wij, 2021).

4.3 Houding journalisten tegenover databanken

Hoe zit het nou met de houding die volgens Janneke van Heugten veel journalisten hebben? Klopt het dat zij vinden dat ze geen databank nodig hebben? De zes journalisten die geïnterviewd zijn over hun werkwijze en brongebruik geven aan dat zij inderdaad geen databank gebruiken, hooguit lijsten met telefoonnummers die binnen de redactie rouleren. Het is wel belangrijk om dit feit te nuanceren: de regiojournalisten geven allemaal aan dat zij ook niet zoveel (zouden) hebben aan grote, landelijke databanken. “De lijstjes zijn binnen de

regiojournalistiek een stuk korter”, geven Erik van Hest en Maartje Spieksma beiden aan. Ze werken allebei voor het Brabants Dagblad, bij respectievelijk de redacties Tilburg en Den Bosch/Bommelerwaard/Meierij. Over het algemeen geldt het adagium voor de geïnterviewde journalisten wel dat ze grotendeels vertrouwen op hun eigen netwerk. Zo zit er volgens BD-journalist Hein Eikenaar ook een nadeel aan databanken: je weet nooit van tevoren wie je voor je krijgt, terwijl je, als je je eigen netwerk gebruikt, je al weet wat je kunt verwachten. Of een (diverse) databank speciaal voor de regio een goed idee zou zijn? “Ik zou zo’n databank zoals ik nu werk niet zo snel gebruiken, maar zeg nooit nooit.” Erik van Hest en Pim Dijkers, beiden ook werkzaam bij het BD, vinden van wel. Dijkers: “Ik wil dat lezers zich herkennen in de bronnen die ik interview. Dus bijvoorbeeld ook de niet-witte lezers.” Ook PZC-journalist Ondine van Vleuten geeft aan dat ze eigenlijk al jaren zit te wachten op zo’n databank: “Ik herinner me dat iemand van de provincie daar mee bezig was, alweer jaren geleden. Dat is nooit echt van de grond gekomen.”

5.1 Conclusie contentanalyse

Na het verzamelen van alle data binnen de contentanalyse, het voeren van gesprekken met databank-medewerkers en journalisten en het bestuderen van literatuur, is het tijd om conclusies te trekken en antwoord te geven op de hoofdvraag: hoe divers is het brongebruik van regionale dagbladen?

De uitkomst van de contentanalyse laat zien dat er een verscheidenheid is aan bronnen als het gaat om beroep of functie. Mensen uit allerlei verschillende zorgdomeinen komen aan bod. Ook is de man/vrouw-verhouding in alle drie de kranten vrijwel gelijk. Maar wie iets preciezer kijkt, ziet ook dat die man/vrouw-verhouding schever wordt als het gaat om institutionele bronnen; er weinig mensen met een migratieachtergrond in de krant staan en dat de representatie van verschillende beroepsgroepen in de drie kranten niet altijd overeenkomt met de werkelijkheid. Als we uitgaan van wat er in de krant staat, zouden we bijvoorbeeld denken dat bijna alle huisartsen in Nederland mannen zijn, terwijl de meerderheid juist vrouw is. Hetzelfde geldt voor etnische diversiteit: wanneer je de krant openslaat, kom je over het algemeen weinig mensen van kleur tegen, terwijl er wel aanzienlijke aantallen mensen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond in de drie geanalyseerde regio's wonen. Je kunt daarmee stellen dat qua etniciteit de kwantitatieve representatie ontbreekt, en voor vrouwen de kwalitatieve representatie.

Verder is het interessant om te kijken welke conclusies we kunnen trekken uit de data over institutionele bronnen. Uit de literatuur blijkt dat journalisten graag leunen op institutionele bronnen zoals woordvoerders of bestuurders, en ook de contentanalyse bevestigt dit.

Al met al is aan de hand van de data uit de contentanalyse te concluderen dat de verslaggeving rondom het thema 'zorg' in 2020 qua bronnenbestand zowel kwalitatief als kwantitatief niet erg divers is en bovendien niet overeenkomt met de werkelijkheid. Daarnaast is het verschil tussen de drie verschillende kranten klein, terwijl de etnische bevolkingsopbouw bijvoorbeeld onderling wel sterk verschilt.

5.2 Conclusie databanken

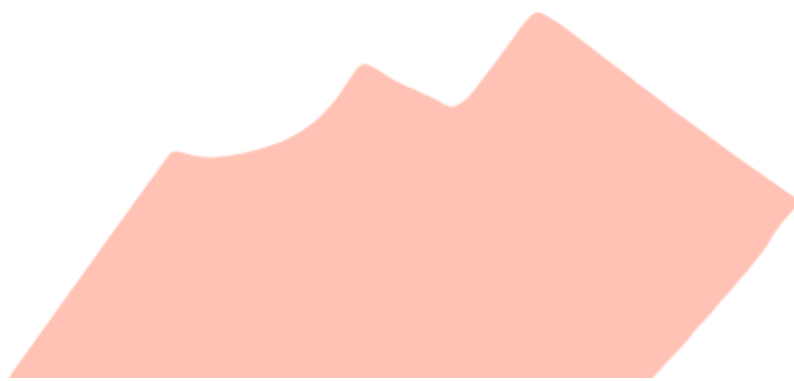
Op basis van de literatuur en de kwalitatieve interviews met zowel journalisten als databank-oprichters worden er een aantal conclusies getrokken over het gebruik van (diverse) databanken.

Met als eerste vraag: in hoeverre gebruiken deze regionale kranten expertdatabanken? Daarover kunnen we kort zijn: twee van de drie regionale kranten die bestudeerd zijn in dit onderzoek gebruiken geen externe databanken. Over het Parool kan geen uitspraak worden gedaan, maar aan de hand van de interviews met medewerkers van de verschillende databanken, kan geconcludeerd worden dat regionale media over het algemeen geen gebruik maken van databanken. De volgende vraag is: wat zijn redenen om deze wel of niet te gebruiken? De voornaamste reden die wordt gegeven om geen gebruik te maken van databanken is het feit dat de bestaande databanken landelijk zijn opgezet, en niet erg gebruiksvriendelijk zijn voor regiojournalistiek. Journalisten geven zelf aan dat de lijstjes met hun bronnen binnen de regio erg kort zijn, en vertrouwen op hun eigen netwerk als ze op zoek gaan naar een bron.

Het feit dat weinig tot geen regiojournalistiekredacties gebruik maken van databanken beantwoordt ook meteen de volgende hoofdvraag over in hoeverre databanken impact hebben

op het verhogen van de diversiteit in (regionale) media. Omdat de databanken niet gebruikt worden, kan er ook geen uitspraak worden gedaan over de impact die deze databanken zouden kunnen hebben op het verhogen van de diversiteit. Wel geven verschillende journalisten aan dat ze een databank, specifiek opgericht voor de regio, interessant vinden en ze deze waarschijnlijk wel zouden gebruiken. De algemene conclusie wat betreft databanken in relatie tot (diverse) databanken luidt daarom als volgt: er is zeker nog een oplossing nodig om de diversiteit binnen de regionale journalistiek te verhogen, en een specifiek regionale databank zou daarvoor een uitkomst kunnen zijn, mits journalisten deze snel kunnen raadplegen en ze hun gevoel van controle niet verliezen.

Naast het beantwoorden van de hoofdvragen, worden er nog een aantal andere conclusies getrokken over (diverse) databanken uit de data die verzameld is binnen dit onderzoek. Als eerste: diverse databanken bestaan al decennialang, maar het lijkt alsof het doel dat ze in het algemeen hebben, niet bereikt wordt door enkel het inzetten van deze databanken. Dit blijkt uit het feit dat er sinds begin jaren '00 al verscheidene databanken zijn opgezet, maar de media nog lang niet zo divers zijn om een representatie te zijn van de werkelijkheid. Ten tweede kunnen we de conclusie trekken dat transparantie erg belangrijk is als het gaat om diverse databanken. Vooral kijkend naar alle ophef rondom de divibase van de NOS, is het belangrijk om als databankonderhouder eerlijk en duidelijk te zijn over het doel van de databank. Je zou kunnen stellen dat de niet-transparante werkwijze van de NOS zorgde voor ophef, niet de divibase zelf. Want ook al hebben databanken als Meer Kleur in de Media, Vaker in de Media en de Expertendatabank in principe hetzelfde doel als de divibase van de NOS, hebben deze databanken nooit eerder onder vuur gelegen.

5.3 Aanbevelingen voor het werkveld

Dit hoofdstuk met conclusies wordt afgesloten met een aantal concrete aanbevelingen voor het werkveld. Er is een stappenplan opgezet voor journalisten die het belangrijk vinden dat hun berichtgeving een goede afspiegeling is van de maatschappij en die waarde hechten aan divers brongebruik.

Stappenplan bevorderen diversiteit in brongebruik

1. Creëer bewustwording
2. Meten is weten
3. Wees transparant en duidelijk
4. Houd een eigen databank bij met informatie over je bronnen
5. Ga actief op zoek naar diversiteit, stap uit je eigen bubbel

Het eerste advies is: praat over diversiteit. Bewustwording is vaak een goede eerste stap naar echte verandering. Praat erover met je collega's, met je eind- en hoofdredacteuren. Dat hoeft geen zwaar gesprek te zijn dat uren duurt, en hoeft ook helemaal niet verwijtend te zijn. Kijk bijvoorbeeld eens samen met een collega naar jullie eigen brongebruik. Is het divers genoeg? Dat brengt ons meteen naar het tweede punt: meten is weten. Kijk als journalist eens kritisch naar je eigen brongebruik: is het een goede afspiegeling? Ga bijvoorbeeld eens tellen hoeveel vrouwen, mensen met een migratieachtergrond, mensen met een beperking of mensen die niet-hetero zijn in jouw stukken als bron aan bod komen. Ben je tevreden met dit bestand, of kan het beter? Nog zo'n concrete oefening: kijk eens naar je eigen netwerk, de contactenlijst die jij raadpleegt wanneer je werkt aan een publicatie. Hoeveel mensen zijn, op welke manier dan ook, anders dan jijzelf? Hoeveel hebben een ander geslacht, een andere culturele achtergrond, een andere geardeerdheid? Hoeveel komen er uit een andere sociaaleconomische klasse? Hoeveel zijn er een stuk ouder of jonger dan jijzelf? Wanneer iedereen in jouw netwerk heel erg op jou lijkt, zal het brongebruik in jouw verslaggeving waarschijnlijk niet erg divers zijn. De eerste stap om hierin verandering aan te brengen is bewust worden van jouw eigen blinde vlekken.

Nu is het tijd om de daadwerkelijke diversiteit in je stukken te vergroten. Maar hoe? Je kunt al een divers(er) netwerk opbouwen door bepaalde journalistieke gewoontes iets aan te passen. Als journalist is het heel gebruikelijk om informatie over je bronnen op te slaan, zo kun je dus je eigen databank creëren met alle bronnen die je ooit gesproken hebt. Houd bijvoorbeeld een korte bio bij van al je bronnen, zodat je op zoekwoorden kunt zoeken wanneer je snel een bron nodig hebt. Als we iets hebben geleerd van de divibase van de NOS, is het dat het onethisch en niet journalistiek verantwoord is om zomaar allerlei gegevens van je bronnen bij te houden. Wees daarom altijd transparant en duidelijk naar je bronnen over welke informatie je over hen bijhoudt. Dat kan al zo simpel zijn als na een interview of gesprek vragen: 'Ik vind het belangrijk om diversiteit te laten zien in mijn bronnen, ik heb nog niet zoveel mensen in mijn netwerk zoals jij. Vind je het goed als ik noteer dat je een biculturele achtergrond hebt?' Wees duidelijk dat je de bronnen in de eerste plaats benadert voor hun expertise, en het op de tweede plaats bijdraagt aan een meer diverse berichtgeving.

De kans is groot dat jouw eigen netwerk vooral bestaat uit mensen die op een of andere manier op jouzelf lijken. Daarom is het ook zaak dat je actief op zoek gaat naar diversiteit wanneer je je netwerk opbouwt. Dit kan al heel makkelijk vanaf je bureau, door iedere dag een kwartiertje op zoek te gaan naar experts op LinkedIn. Heb je bijvoorbeeld het thema 'zorg' in je portefeuille, ga dan eens op zoek naar zorgprofessionals in de regio. Ook wanneer je 'in het echt' gaat

netwerken, is het belangrijk dat je ook buiten je eigen referentiekader denkt. Dat betekent: ga niet alleen langs bij de nieuwjaarsborrel van de gemeente, maar ook naar de opening van de nieuwe moskee. Veel journalisten herkennen de *practice* 'af en toe een bakje koffiedrinken' met hun netwerk, en als je diversiteit wil stimuleren, is het zaak dat je ook op de koffie gaat bij mensen buiten je eigen bubbel. Laat je gezicht zien op plekken in de stad waar veel culturele diversiteit te vinden is, om zo nieuwe contacten te leggen voor je eigen netwerk. Het kost wat energie, maar dat geldt voor alle vormen van netwerken.

6. Reflectie

Als (onderzoeks)journalist blik ik graag terug op de processen die ik doormaak, daarom sluit ik dit onderzoek af door te reflecteren op de resultaten en op het totale onderzoeksproces.

6.1 Reflectie op resultaten

Tijdens het onderzoeksproces heb ik mezelf een aantal vragen gesteld en een van die vragen is: 'waarom is het nou zo moeilijk om diversiteit te vergroten?' Het lijkt zo simpel: ga als journalist gewoon actief op zoek naar diversiteit, want de experts met een diverse achtergrond zijn er. Waarom is de inhoud van de krant dan nog overwegend wit? Waarom worden hoogopgeleide mannen nog zo erg oververtegenwoordigd? Een docent van de opleiding deed laatst een uitspraak hierover dat mijn gedachte goed samenvat. Ze zei dat ze inclusie-moe is, niet omdat ze het onderwerp niet interessant of belangrijk vindt, maar omdat het een discussie is die al decennialang gevoerd wordt, en het gewoon eens een keertje afgelopen moet zijn. Waarom duurt het zo lang? Waarom gaat het zo moeilijk? Ik deel graag mijn eigen kijk op deze vraag en zal ook een aantal theorieën toelichten van andere journalisten.

Als eerste is het belangrijk om te benoemen dat diversiteit in de krant niet zo zwart-wit is als het soms lijkt binnen dit onderzoek, vooral als je puur kijkt naar data en cijfertjes. Er gebeurt een hele hoop binnen het journalistieke proces en journalisten weten als geen andere beroepsgroep hoe het is om onder tijdsdruk te moeten werken. Journalist Ondine van Vleuten van de PZC vatte het goed samen in ons gesprek: "Het opleidingsniveau van vrouwen ligt hier lager dan gemiddeld in Nederland. Het is in Zeeland mede daarom al lastig genoeg om een vrouwelijke expert te vinden die verstand van het onderwerp heeft én de tijd om mij te woord te staan. Dan ook nog filteren op extra zoekcriteria als 'van kleur', 'lhbtqi+', 'lichamelijk of verstandelijk beperkt' is ondoenlijk." Bovendien is een passende bron vinden geen kwestie van iemand opzoeken, opbellen en voilà, de afspraak is gemaakt. Daarnaast merkt Van Vleuten op, en dat bewijst de literatuur ook, dat het vertrouwen in de pers vanuit jongeren de afgelopen jaren is gedaald (Commissariaat voor de Media, 2021). Wat hier mogelijk ook meespeelt volgens haar, is dat jongeren op school gewaarschuwd worden voor het delen van foto's en informatie die op internet gaat rondzwerven. Ze zijn zich meer dan ouderen bewust dat een interview, filmpje of foto een eigen leven kan gaan leiden. Om die reden denkt Van Vleuten dat met name deze groep niet zo snel de media te woord wil staan.

Kijkend naar de conclusies die getrokken worden in dit onderzoek, vind ik het persoonlijk zelf interessant om te reflecteren op de man/vrouw-verhoudingen, omdat ik het vanuit mijn eigen perspectief als vrouw belangrijk vind dat vrouwen goed gerepresenteerd worden in de media. Ik vind het dan ook jammer om te zien dat de representatie van huisartsen, een gerespecteerd en hoogopgeleid beroep, totaal niet overeenkomt met de werkelijkheid. Waarom kan de man/vrouw-verhouding binnen verpleegkundigen wél een goede afspiegeling zijn in de krant, maar huisartsen niet? Een reden daarvoor zou kunnen zijn dat we als maatschappij 'huisarts' nog steeds meer als een masculien beroep zien, ook al is het in de werkelijkheid anders. Het is makkelijk om genoeg vrouwen te vinden als bron als het gaat over verpleegkundigen, omdat we vanuit het ouderwetse, stereotype denkbeeld 'verpleegkundige' als een vrouwenberoep zien. Naar mijn idee laat dit perfect zien hoe de media een grote rol spelen in het in stand houden van ouderwetse rolpatronen. Het is een vicieuze cirkel die de media alleen kunnen doorbreken als ze zich actief gaan inzetten om een preciezere representatie van de werkelijkheid te zijn.

Daarnaast bood Ondine van Vleuten nog een rake verklaring over waarom vrouwen ondergepresenteerd zijn in de media: de bescheidenheid van vrouwen staat hen vaker dan bij

mannen in de weg. Dit is geen harde conclusie, eerder een theorie, maar over het algemeen lijken vrouwen moeilijker bereikbaar te zijn voor journalisten omdat zij zichzelf minder snel als expert of gepaste bron beschouwen. Volgens Van Vleuten zijn vrouwen vaker onzeker over hoe zij overkomen in de media, en onderschatten ze hun eigen geschiktheid vaak als bron. Ze geeft als voorbeeld: “Die onzekerheid bemerkte ik onlangs ook toen ik - na jaren zeuren - eindelijk een vrouwelijke directeur mocht portretteren. Zij probeerde ze de tekst behoorlijk dwingend bij te sturen. Het ging niet om feitelijkheden, maar om beschrijvingen die de tekst naar haar gevoel te persoonlijk maakten. Zo moest een zinsnede over een presentatie van een groot project, die ze vlak na de bevalling deed, met haar baby in de kinderwagen onder handbereik, uit het verhaal worden gehaald want 'wie was daarin geïnteresseerd' en 'waarom was dat relevant'. Terwijl het ging over vrouwen in topposities en waar je dan tegenaan loopt. In plaats daarvan probeerde ze er veel '*corporate language*' in te krijgen. Ze was erg bezig met professioneel en zakelijk overkomen, met als gevolg een kil en afstandelijk portret dat geen recht deed aan haar warme persoonlijkheid. Naar mijn idee, uit pure onzekerheid.”Tijdens een bijeenkomst in Pakhuis de Zwijger over de representatie van vrouwen op TV werd dit ook beaamd door WOMEN Inc.-oprichter Jannet Vaessen (Femcity X WOMEN Inc. #4: Man, wat ben je veel in beeld, 2021).

Ten slotte wil ik graag reflecteren op de rest van de gesprekken die ik voerde met journalisten. In totaal sprak ik er zes, dus het is op geen enkele manier een echte representatie van iedereen die werkzaam is bij de bestudeerde drie kranten, maar er vielen me wel een paar dingen op. Hoe jonger de journalist, hoe meer aandacht zij hebben voor diversiteit. Dit is logisch, aangezien diversiteit & inclusie een steeds belangrijker thema wordt in onze maatschappij, en zij meer met het onderwerp zijn opgegroeid dan journalisten die al jaren in het vak zitten. Zo gaf een wat jongere BD-journalist aan dat hij niet per se kijkt of zijn bronnen een afspiegeling zijn van de Brabantse bevolking, maar hij er wel op let dat zijn stukken geen witte-oudemansshows worden. Daarnaast valt het me op, dat wanneer journalisten praten over diverse bronnen, ze dezen vrijwel meteen linken aan diverse onderwerpen. Dus: een journalist heeft Turkse, Marokkaanse, Somalische jongeren in zijn netwerk, maar raadpleegt hen ook alleen wanneer het een onderwerp betreft dat met hun afkomst te maken heeft, niet met hun ervaringsdeskundigheid van het 'jong-zijn.' Hetzelfde geldt voor mensen die niet-hetero zijn, in een voorbeeld gaf een journalist aan dat hij het belangrijk vindt om een leraar die openlijk homoseksueel is in zijn netwerk te hebben, maar dat hij hem eigenlijk alleen inschakelt als het over lhbtj-kwesties gaat. Een citaat uit 'Heb je een boze moslim voor mij?' van journalist Sinan Can vat mijn eigen mening hierover goed samen: “Ik zou weleens een dame met een hoofddoek over Ziggo willen zien klagen bij *Kassa*. Of gaat er bij een Marokkaan dan nooit een wasmachine kapot?”

6.2 Persoonlijke reflectie op onderzoek

Ten slotte blik ik terug op mijn persoonlijke proces gedurende het onderzoek. Wat ging er mis? Wat ging er goed, wat kon er beter? Hoe kijk ik terug op deze periode?

Als eerste heb ik geleerd dat onderzoek doen veel tijd kost en het veel geduld van iemand vraagt. In het begin van dit onderzoek was er nog zoveel onduidelijk: wat ging ik nou eigenlijk onderzoeken, hoe voer ik überhaupt een contentanalyse uit, hoe werkt Excel? Hoe meer ik las, nadacht, en over het onderwerp praatte met medestudenten en docenten, hoe meer puzzelstukjes er op hun plek vielen. Ik begon te begrijpen dat niet alles wat ik leerde in dit verslag opgeschreven hoeft te worden, maar dat wel alles bijdraagt aan mijn kennis over dit onderwerp, en ik die kennis weer kan gebruiken om vragen te stellen of conclusies te trekken.

Zo ging ik ten behoeve van dit onderzoek ook in gesprek met professor Jaap de Jong, NRC-chef Monique Snoeijen, journalist/diversiteitsmanager Lucella Carasso en media-ethicus Huub Evers. Hoewel de uitkomsten van deze gesprekken niet expliciet terug te lezen zijn in dit onderzoek, hebben deze gesprekken mij verder geholpen en nieuwe inzichten geboden.

Ik leerde dat onderzoek doen ook het volgen van discussies betekent, waardoor mijn LinkedInlandingspagina nu volstaat met onderzoeken over diversiteit, en dit thema ook de overhand heeft in mijn overige sociale media (wat ik alleen maar mooi en interessant vind.)

Ik had heel graag een journalist van het Parool willen spreken voor dit onderzoek, omdat ik graag had willen weten hoe deze krant aankijkt tegen het diversiteitsvraagstuk. Mede omdat dit de regio is waar de meeste culturele diversiteit gevestigd is. Had ik hier beter mijn best voor kunnen doen? Zeker. De verklaring die ik geef voor het ontbreken van iemand werkzaam bij het Parool is een gebrek aan tijd en netwerk. Ik heb meerdere malen geprobeerd om contact te zoeken met journalisten van deze krant, maar ze hadden of geen tijd, of geen belangstelling. Als ik meer tijd had gehad om het anders aan te pakken, was het me hopelijk wel gelukt om iemand van het Parool te spreken.

Daarnaast vind ik het ook jammer dat mijn zoektocht naar de databank “Meer van Anders” van de NOS dood is gelopen. Het was leuk om deze speurtocht uit te voeren en doorverwezen te worden naar verschillende mensen, maar helaas heeft dit uiteindelijk tot niets geleid. In de toekomst zou ik hier zeker dieper in willen duiken en mijn kennis over de geschiedenis van databanken verder uit te breiden.

Gedurende dit onderzoek werd mijn passie voor diversiteit en inclusie bevestigd en weet ik precies hoe ik mezelf als journalist/onderzoeker wil profileren. Dankzij de fijne begeleiding en toegang tot de netwerken van mijn begeleiders wist ik bovendien waar ik dit onderzoek kon presenteren om er de vruchten van te plukken. Ik heb dit onderzoek nog voordat het helemaal af was weten te presenteren aan lector Pieterbas Lalleman, wat mij voor een nieuw project een plek binnen zijn team als assistent-onderzoeker heeft opgeleverd. Daarnaast ben ik uitgenodigd door hoofdredacteur Lucas van Houtert van het Brabants Dagblad om de uitkomsten van mijn onderzoek te komen presenteren op de redactie.

Als allerlaatste wil ik graag een paar mensen in het bijzonder bedanken voor alle steun gedurende de afgelopen periode. Mijn ouders, omdat ik altijd op hen kan rekenen en ze mij vierenhalfjaar lang onvoorwaardelijk gesteund hebben; mijn begeleiders binnen dit project, Elizabeth Venicz en Daniëlle Arets, voor hun motivatie, hulp en de toegang tot hun netwerken; natuurlijk ook de andere studenten binnen het project Inclusieve Journalistiek: Anne van Egeraat, Angela Weisz en Floortje Steigenga, en mijn SLB'er Rachelle van Hout, voor alle gezellige peptalks en omdat ze altijd antwoord had op al mijn vragen. Bedankt allemaal!

7. Bronnen

In Gradework zijn zowel de contentanalyse als de bijbehorende bibliografie als bijlagen toegevoegd.

Gesproken bronnen

Monique Snoeien (NRC)
Lucella Carasso (NOS)
Jaap de Jong (Universiteit Leiden)
Huub Evers (media-ethicus)
Chanel Lodik (MKIDM)
Janneke van Heugden (VIDM)
Mariam Harutyunyan (Expertendatabank)
Freek Staps (ANP)
Luna van der Waarde (ANP)
Lucas van Houtert (BD)
Ronald van Geenen (PZC)
Ondine van Vleuten (PZC)
Erik v Hest (BD)
Tom Vos (BD)
Maartje Spieksma (BD)
Pim Dijkers (BD)
Hein Eikenaar (BD)

Literatuurlijst

Borchardt, A., Lück, J., Kieslich, S., Schultz, T., & Simon, F. (2019, juni). *Talent and*

Diversity in the Media – Are Journalists Today’s Coal Miners?

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/are-journalists-todays-coal-miners-struggle-talent-and-diversity-modern-newsrooms>

Brown, J. D., Bybee, C. R., Wearden, S. T., & Straughan, D. M. (1987). Invisible Power:

Newspaper News Sources and the Limits of Diversity. *Journalism Quarterly*, 64(1),

45–54. <https://doi.org/10.1177/107769908706400106>

CBS. (19maart2021). *Medisch geschoolden; werknemers, arbeidsduur; specialisme, sector,*

leeftijd [Dataset]. CBS.

<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84778NED/table?ts=1643452327678>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020, 9 juli). *Huisarts vaker vrouw en gemiddeld jonger*.

Geraadpleegd op 28 januari 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/28/huisarts-vaker-vrouw-en-gemiddeld-jonger>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021, 2 juli). *Migratieachtergrond*. Geraadpleegd op 29

januari 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/migratieachtergrond/>

Commissariaat voor de Media. (2021, juli). *Digital News Report*.

<https://www.cvdm.nl/actueel/covid-19-zorgt-voor-toename-nieuwsgebruik-interesse-en-vertrouwen>

Deuze, M. (2005). Multicultural Journalism Education in the Netherlands: A Case Study.

Journalism & Mass Communication Educator, 60(4), 390–401.

<https://doi.org/10.1177/107769580506000407>

D'Haenens, L., & Bink, S. (2007). Islam in the Dutch press: with special attention to the

Algemeen Dagblad. *Media, Culture & Society*, 29(1), 135–149.

<https://doi.org/10.1177/0163443706072002>

Femcity X WOMEN Inc. #4: Man, wat ben je veel in beeld. (2021, 17 november). [Video].

YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=nsehUBHCoV8>

Gist, M. E. (1991). Minorities in Media Imagery: A Social Cognitive Perspective on

Journalistic Bias. *Newspaper Research Journal*, 12(3), 52–63.

<https://doi.org/10.1177/073953299101200310>

Goswami, T. (2020, 8 oktober). *Wat is eigenlijk een 'expert'? Hoe diversiteit aan bronnen*

voor betere journalistiek zorgt. De Correspondent. Geraadpleegd op 22 januari 2022,

van <https://decorrespondent.nl/11692/wat-is-eigenlijk-een-expert-hoe-diversiteit-aan-bronnen-voor-betere-journalistiek-zorgt/16838140392612-e7b2ed9b>

- Kleemans, M., Schaap, G., & Hermans, L. (2015). Van politiek centrum Binnenhof naar Albert Cuypmarkt. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 43(2).
<https://doi.org/10.5117/2015.043.002.151>
- Koenen, B. (2008, mei). *Moslima's in Beeld* (Scriptie). Erasmus Universiteit Rotterdam. *Mediawet 2008*. (2008, 29 december). wetten.nl. Geraadpleegd op 7 februari 2022, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0025028/2022-01-01>
- LHV. (z.d.). *Feiten en cijfers huisartsenzorg*. Geraadpleegd op 29 januari 2022, van <https://www.lhv.nl/opkomen-voor-uw-belangen/feiten-en-cijfers-huisartsenzorg/>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2020, 23 juni). *Beantwoording Kamervragen over Divibase en Divibokaal*. Kamerstuk | Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 6 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/06/23/antwoord-op-vragen-el-yassini-inzake-divibase-en-divibokaal>
- Nieuw Wij. (2021, 7 juli). *Weinig aandacht voor culturele diversiteit in brongebruik kranten*. Geraadpleegd op 21 januari 2022, van <https://www.nieuwwij.nl/media/weinig-aandacht-voor-culturele-diversiteit-in-brongebruik-kranten/>
- Nishikawa, K. A., Towner, T. L., Clawson, R. A., & Waltenburg, E. N. (2009). Interviewing the Interviewers: Journalistic Norms and Racial Diversity in the Newsroom. *Howard Journal of Communications*, 20(3), 242–259.
<https://doi.org/10.1080/10646170903070175>
- NRC Media. (z.d.). *NRC Code | Hoe we werken*. NRC. Geraadpleegd op 19 januari 2022, van <https://nrccode.nrc.nl/hoe-we-werken#bronnen>
- Palet. (2003, december). *In contact met allochtonen*.
- Papaikonomou, Z., & Dijkman, A. (2018). *Heb je een boze moslim voor mij?* (1ste editie). Amsterdam University Press.

- Planken, B. (2016, augustus). *Ben ik dat?! Moslims en de islam: Beeldvorming in de media* (Scriptie). Erasmus School of History, Culture and Communication.
- Poole, E. (2002). *Reporting Islam*. Bloomsbury Academic.
- Rupar, V. (2017). Inclusive journalism: How to shed light on voices traditionally left out in news coverage. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 6(3), 417–423.
https://doi.org/10.1386/ajms.6.3.417_1
- Sherbin, L., & Rashid, R. (2017, 1 februari). *Diversity Doesn't Stick Without Inclusion*. Harvard Business Review. Geraadpleegd op 19 januari 2022, van <https://hbr.org/2017/02/diversity-doesnt-stick-without-inclusion>
- Sherrer, K. (2018, 26 februari). *What Is Tokenism, and Why Does It Matter in the Workplace?* Vanderbilt Business School. Geraadpleegd op 8 februari 2022, van <https://business.vanderbilt.edu/news/2018/02/26/tokenism-in-the-workplace/>
- Stichting WOMEN Inc. (2017). *Beperkt zicht - De rol van mediamakers in beeldvorming*. WOMEN Inc.
- Van Wijk, M. (2020, 29 september). *Arbeidsmarktprofiel van zorg en welzijn*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 3 januari 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/arbeidsmarktprofiel-van-zorg-en-welzijn?onepage=true>
- VillaMedia. (2004). *Informatie over Perslink*. villamedia.nl. Geraadpleegd op 24 januari 2022, van <https://www.villamedia.nl/n/perslink.shtm>